

ROZWÓJ DODATKOWEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W GOSPODARSTWACH ROLNYCH W UE

Anna Krakowiak-Bal

Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Streszczenie. W opracowaniu przedstawiono analizę rozwoju dodatkowej działalności gospodarczej w gospodarstwach rolnych w krajach Unii Europejskiej. Rozpatrywano aktywność gospodarczą pod względem wielkości i specyfiki gospodarstw (kierunku produkcji) oraz zróżnicowania przestrzennego. W świetle przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że dodatkowa działalność gospodarcza, rozumiana jako wielozawodowość właściciela (dodatkowe zajęcie), stanowi ważny element funkcjonowania małych obszarowo gospodarstw rolnych (do 5 ha, do 8 ESU). Natomiast w większych gospodarstwach dodatkowa działalność jest rozwijana jako dywersyfikacja działalności gospodarstwa.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, gospodarstwo rolne, dodatkowa działalność gospodarcza

Wstęp

W ciągu ostatnich kilku lat, zainteresowanie dodatkową działalnością gospodarczą w gospodarstwach rolnych wzrasta [European Commission 2008]. Podejmowanie dodatkowej działalności gospodarczej nie tylko przyczynia się do wzrostu dochodów, ale również pozwala na lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów oraz umożliwia pozostawanie podejmującej ją ludności wiejskiej w miejscu swego zamieszkania.

Dodatkowo rozwój przedsiębiorczości na wsi jest koniecznym elementem realizacji koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju wsi [Meert i in. 2005]. Wynika z niej, że przyszłość rodzin wiejskich nie zależy tylko od pracy w rolnictwie, ale również od powstawania nowych miejsc pracy na wsi, poza gospodarstwem rolnym i poszukiwania alternatywnych źródeł dochodu. W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu życia ludności na terenach wiejskich oraz zachowania naturalnego środowiska, produkcja rolna musi być uzupełniana inną działalnością gospodarczą [Krakowiak-Bal 2009].

Niedostateczne dochody uzyskiwane z prowadzonej produkcji rolniczej skłaniają do podejmowania własnych przedsięwzięć o charakterze nierolniczym.

Dodatkowa działalność gospodarcza prowadzona w gospodarstwach rolniczych może być rozpatrywana w dwóch aspektach. Bądź jako wielozawodowość rolników, którzy podejmują działalność zarobkową poza pracą w gospodarstwie. Obejmuje ona:

- pracę w przedsiębiorstwie nie rolniczym,
- pracę dodatkowo w innym gospodarstwie rolnym,
- rozpoczęcie działalności gospodarczej niewykorzystującej zasobów gospodarstwa.

Ponad jedna trzecia właścicieli gospodarstw w UE -27 w ten sposób szuka dodatkowego źródła dochodów.

Z drugiej strony, dodatkowa działalność gospodarcza w gospodarstwie rolnym oznacza jego dywersyfikację, poprzez rozwijanie pozarolniczej dochodowej działalności niezwiązanej z pracą w gospodarstwie, ale wykorzystującej jego zasoby czy produkty wpływając jednocześnie na zyskowność tego gospodarstwa (turystyka, zakwaterowanie, rzemiosło, przetwórstwo produktów rolnych etc.). Obok prowadzenia produkcji rolniczej, ponad 1361 tys. gospodarstw w UE (27 państw) w 2007 r. prowadziło także działalność inną niż rolnicza, związaną z gospodarstwem rolnym. Stanowi to ok. 10% wszystkich gospodarstw [European Commission 2008].

Cel i metodyka

Podstawowym celem opracowania jest analiza rozwoju dodatkowej działalności gospodarczej, podejmowanej w gospodarstwach rolnych w krajach UE. Przedmiotem badań była aktywność gospodarcza pod względem wielkości i specyfiki gospodarstw. Dokonano także różniczenia sposobów podejmowania dodatkowej działalności w gospodarstwach. Analizowano zarówno dodatkową aktywność zarobkową właścicieli gospodarstw jak i przedsiębiorczość stanowiącą uzupełnienie dotychczasowej działalności gospodarstwa rolnego.

Podstawową metodą analizy była analiza porównawcza, zastosowano również wybrane metody statystyki opisowej. Do wyróżnienia państw o podobnym poziomie analizowanego zjawiska wykorzystano metodę aglomeracji Warda. Umożliwiła ona wyróżnienie grup państw charakteryzujących się podobnym poziomem rozwoju działalności dodatkowej w gospodarstwach rolnych w oparciu o odległość euklidesową [Grabiński, Sokołowski 1984].

Zakresem pracy objęto 27 krajów, aktualnych członków Unii Europejskiej.

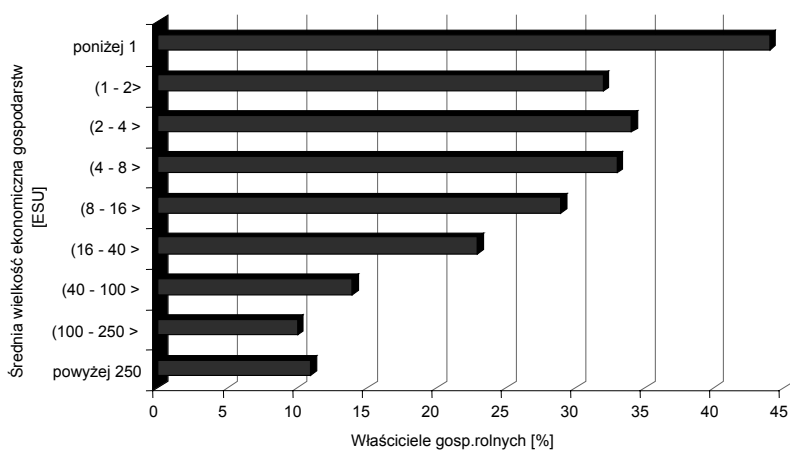
Wyniki analizy

W zależności od wielkości gospodarstwa, rolnicy decydują się na wielozawodowość lub dywersyfikację działalności w gospodarstwie. W małych gospodarstwach, do 2 ha, dodatkowym źródłem dochodów jest częściej praca poza własnym gospodarstwem (41,5% rolników). Dotyczy to także gospodarstw najmniejszych ekonomicznie. 44% właścicieli gospodarstw rolnych poniżej 1 ESU jest wielozawodowych. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa, udział wielozawodowości spada (rys. 1).

Natomiast dywersyfikacja działalności gospodarczej w gospodarstwie jest głównie domeną gospodarstw większych powyżej 50 ha. Wielkość gospodarstwa determinuje także rodzaj działalności gospodarczej stanowiącej dodatkowe źródło dochodów. W mniejszych rozwija się przetwórstwo produktów rolniczych, podczas gdy w większe świadczą usługi z wykorzystaniem własnego sprzętu.

Zauważalny jest również wpływ położenia geograficznego na intensywność i sposób podejmowania działalności dodatkowej. Wielozawodowość właścicieli gospodarstw jest powszechna w krajach północnych i wschodnich UE: Szwecja, Słowenia, Niemcy, Austria, Wielka Brytania, Finlandia, Polska, Czechy, Słowacja. W niektórych regionach odsetek rolników wielozawodowych stanowi ponad 50%.

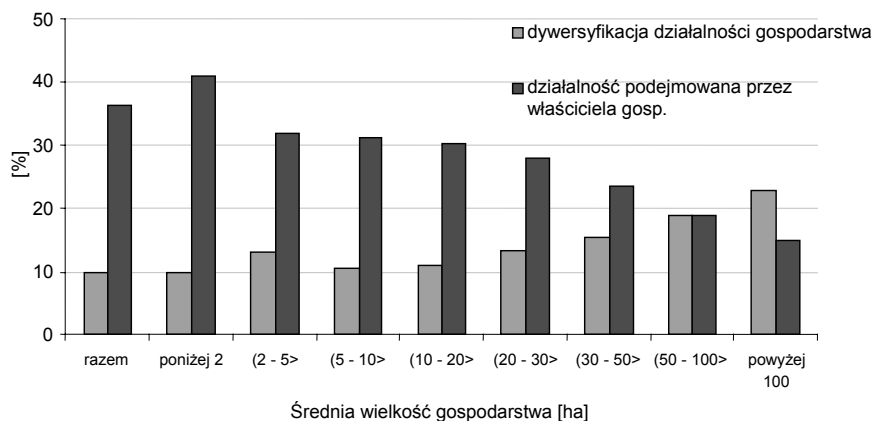
Rozwój dodatkowej działalności...

Źródło: Eurostat – Farm Structure Survey, 2007

Rys. 1. Odsetek właścicieli gospodarstw rolnych podejmujących dodatkową działalność gospodarczą (wielozawodowych) w UE

Fig. 1. Share of farm owners undertaking additional business activity (multiskilled owners) in the EU

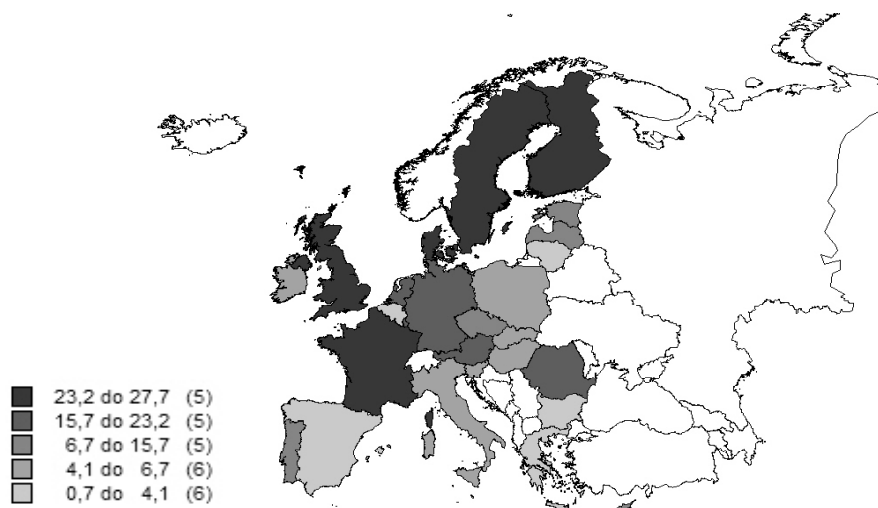

Źródło: Eurostat – Farm Structure Survey, 2007

Rys. 2. Udział gospodarstw rolnych podejmujących dodatkową działalność gospodarczą jako dywersyfikacja działalności gospodarstwa lub jako dodatkowa działalność właściciela w UE-27

Fig. 2. Share of farms undertaking additional business activity as a diversification of the farm's activity or the owner's additional activity in EU-27

Z kolei różnicowanie działalności wewnątrz gospodarstwa częściej podejmowane jest w krajach Europy zachodniej i północnej: Finlandia, Francja, Holandia, Dania (rys. 3).

Źródło: opracowanie własne na podst. Farm Structure Survey, 2007

Rys 3. Odsetek gospodarstw rolnych prowadzących dodatkową działalność gospodarczą w poszczególnych krajach UE [% gospodarstw]

Fig. 3. Share of farms undertaking additional business activity in particular EU countries [% of farms]

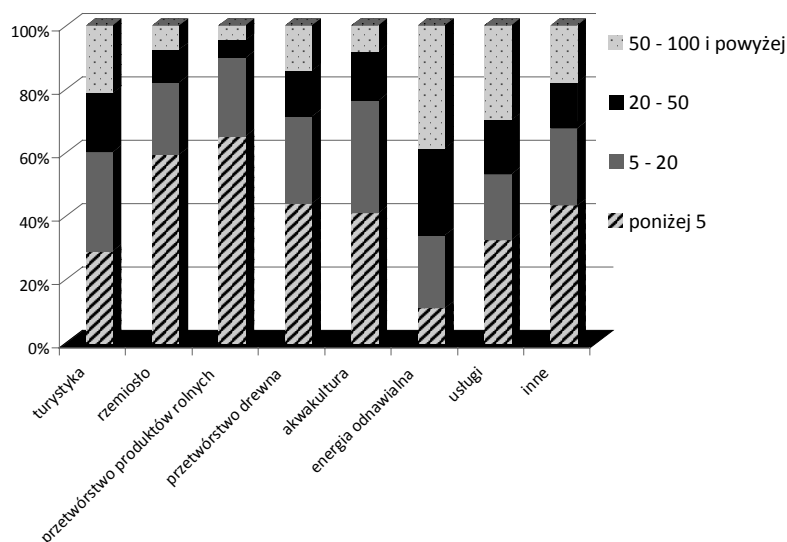
Kolejną cechą silnie wpływającą na rozwój dodatkowej działalności dochodowej w gospodarstwie jest kierunek produkcji (typ rolniczy). Związane jest to przede wszystkim z czasochłonnością prac wymaganych przy prowadzeniu poszczególnych typów gospodarstw. Największy udział (powyżej 35%) wśród rolników podejmujących dodatkową działalność stanowią właściciele gospodarstw typu mieszany bydłocy (bydło mleczno-hodowlano-opasowe, bez krów mlecznych), specjalizujących się w hodowli owiec, kóz i innych zwierząt żywionych w systemie wypasowym, oraz gospodarstwa prowadzące gaje oliwne. Najmniej rolników wielozawodowych jest wśród właścicieli gospodarstw hodujących bydło mleczne (16%).

Analizując gospodarstwa różnicujące swoją działalność gospodarczą (gospodarstwa wielofunkcyjne) stwierdzono przewagę gospodarstw z produkcją zwierzęcą (hodowla zwierząt żywionych w systemie wypasowym, mieszany zwierzęcy, mieszany roślinno-zwierzęcy).

Wielkość gospodarstwa wpływa nie tylko na sposób prowadzenia działalności dodatkowej, ale także warunkuje rodzaj tej działalności.

W mniejszych gospodarstwach (do 5 ha) rozwijane jest przetwórstwo produktów rolnych, rzemiosło czy przetwórstwo drewna, podczas gdy w gospodarstwach dużych (powy-

żej 50 ha) przeważa energetyka odnawialna i usługi, głównie z wykorzystaniem własnego sprzętu (rys. 4).

Źródło: opracowanie własne na podst. Farm Structure Survey, 2007

Rys 4. Gospodarstwa rolne według rodzajów prowadzonej działalności i grup obszarowych [ha] w krajach UE

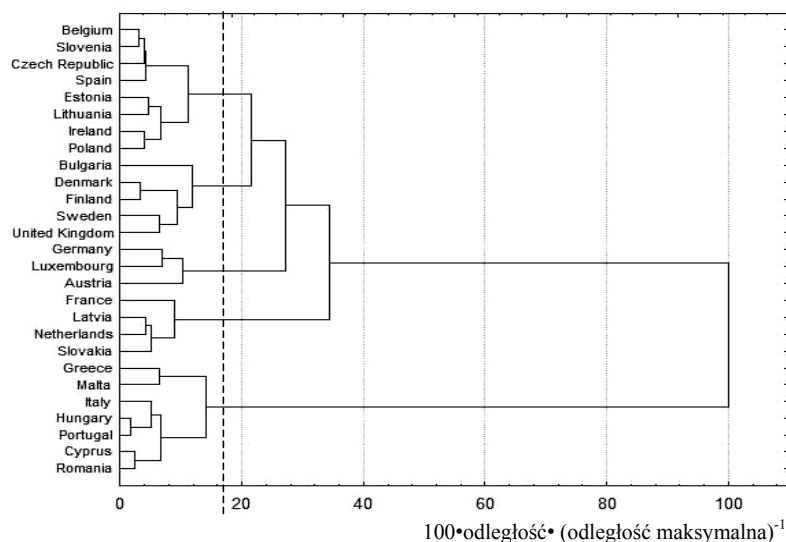
Fig. 4. Farms according to types of conducted business activity and area groups [ha] in EU countries

Dodatkowo przeprowadzono grupowanie państw UE ze względu na analizowane aspekty dodatkowej działalności gospodarczej. Metoda Warda pozwala na uzyskiwanie mniejszej bądź większej liczby klastrow w oparciu o założoną wartość odległości między obiektami. W pracy wyróżniono 5 grup podobnych obiektów:

1. Grecja, Malta, Włochy, Węgry, Portugalia, Cypr, Rumunia
2. Bułgaria, Dania, Finlandia, Szwecja, Wielka Brytania
3. Francja, Łotwa, Holandia, Słowacja
4. Niemcy, Luksemburg, Austria
5. Belgia, Słowenia, Czechy, Estonia, Hiszpania, Litwa, Irlandia, Polska.

Wyniki grupowania przedstawia rys. 5.

Można stwierdzić, że sąsiadujące kraje reprezentują podobny poziom i formy rozwoju działalności dodatkowej prowadzonej w gospodarstwach rolnych. Polska (4,8% gospodarstw podejmujących działalność dodatkową) została zaklasyfikowana do jednego klastra wraz z sąsiednimi Czechami i Litwą. Podobnie działalność ta rozwija się w Belgii, Słowenii, Estonii, Hiszpanii i Irlandii.

Źródło: opracowanie własne

Rys. 5. Wyniki grupowania krajów UE ze względu na charakterystyki gospodarstw rolnych prowadzących dodatkową działalność gospodarczą

Fig. 5. Results of grouping of EU countries in respect of characteristics of farms conducting additional business activity

Wnioski

1. Przeprowadzona analiza dodatkowej działalności rozwijanej w gospodarstwach rolnych wskazuje na jej duże zróżnicowanie w obszarze UE. Odsetek gospodarstw podejmujących ten rodzaj aktywności waha się od 0,7% (na Łotwie) do ponad 27% (w Finlandii). Generalnie więcej gospodarstw z dodatkową działalnością gospodarczą jest w krajach UE-15. Może się to wiązać z funkcjonowaniem odpowiednich programów rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej, ich skutecznością i sposobem dofinansowywania gospodarstw.
2. Zarówno w małych obszarowo jak i dużych gospodarstwach poszukuje się dodatkowych źródeł dochodów. Różny jest jednak sposób realizowania tej działalności dodatkowej. W gospodarstwach do 5 ha przeważa podejmowanie dodatkowego zajęcia zarobkowego przez właściciela gospodarstwa (36% wszystkich właścicieli gospodarstw rolnych w UE). Natomiast gospodarstwa duże, powyżej 50 ha, poszukują dodatkowego źródła dochodu w dywersyfikowaniu dotychczasowej działalności gospodarczej. Zainteresowanie gospodarstw tą działalnością wzrasta, w 2007 gospodarstw rozwijających dodatkową działalność gospodarczą w oparciu o własne zasoby było 10%.
3. W większych gospodarstwach (powyżej 50 ha) rozwija się działalność związana z energetyką odnawialną oraz usługami z wykorzystaniem własnego sprzętu. Wiąże się to z lepszą jakością parku maszynowego w dużych gospodarstwach.

4. Ze względu na duże znaczenie przedsiębiorczości w rozwoju obszarów wiejskich konieczne są rozwiązania ułatwiające podejmowanie dodatkowej działalności w gospodarstwach rolnych. Wpływa to z jednej strony na ich rentowność, z drugiej zaś tworzy dodatkowe miejsca pracy na wsi niezbędne w procesie modernizacji rolnictwa.

Bibliografia

- Grabiński T., Sokołowski A.** 1984. Z badań nad efektywnością wybranych procedur taksonomicznych. ZN AE w Krakowie. Nr 181. Kraków. s. 63-79.
- Krakowiak-Bal A.** 2009. Pozarolnicza działalność gospodarcza polskich gospodarstw rolniczych na tle gospodarstw z krajów UE. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich. Nr 2009/5/. s. 209-217.
- Meert H., Van Huylenbroeck G., Vernimmen T., Bourgeois M., van Hecke E.** 2005. Farm household survival strategies and diversification on marginal farm, *Journal of Rural Studies*, Volume 21. Issue 1. p. 81-97.
- European Commission. Directorate-General For Agriculture And Rural Development. G.2. Economic analysis of EU agriculture. Other gainful activities: pluriactivity and farm diversification in EU-27. [dostęp 02-09-2010] Dostępny w Internecie http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/gainful/text_en.pdf.

GROWTH OF ADDITIONAL BUSINESS ACTIVITY IN FARMS IN THE EU

Abstract. The study presents an analysis of growth of additional business activity in farms in European Union countries. Business activity was considered here in terms of the size and characteristics of farms (production line) and spatial differentiation. In the light of the performed analysis, it is possible to state that additional business activity understood as the owner's multiskilling (an additional job) constitutes an important part of the functioning of small-sized farms (up to 5 ha, up to 8 ESU). In larger farms, additional business activity is developed as a diversification of the farm's activity.

Key words: rural areas, farm, additional business activity

Adres do korespondencji:

Anna Krakowiak-Bal; e-mail: Anna.Krakowiak-Bal@ur.krakow.pl
Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
ul. Balicka 116B
30-149 Kraków